

איזה רות גוילי

נעם ברקן

ערך מוסרי

ב־2018, הוויקיפדיה היא תחנת חובה עבור רובנו כשיש לנו שאלה שלא נעים להעלות בקול רם בפני חברים, רופא, או בני משפחה. הקליק הראשון שלנו על תוצאות החיפוש בגוגל בדרך כלל יהיה קישור לא־נציקלופדיה החינמית, ובדרך כלל מדובר בהנגשה מבורכת של מידע. אבל מה קורה כשהמידע שגוי, או פשוט מנוסח בצורה פוגענית? מתברר שערכים רבים הנוגעים לנשים בגרסה העברית של המיזם השיתופי, מעבירים הלאה מידע לא נכון, לא מעודכן או פשוט מעליב. עמותה אחת החליטה להשתמש בפלטפורמה כדי לשנות את המציאות – בלי לקום מהכיסא.

"הרעיון עלה כשראינו ערכים שנוגעים לנושאים שבהם אנחנו מתמחות, בתחום קידום בריאות נשים ונערות, שכ־תובים בצורה מאוד מיושנת או חסרים לחלוטין", אומרת דנה וינברג, מנכ"לית עמותת "נשים לגופן". נשות העמור, שהוסקת בהנגשת מידע על בריאות לנשים ונערות, שמו לב שהערכים בעברית שנוגעים לענייני נשים נשארו במאה הקודמת. ביוזמה משותפת עם מיכל לסטר, מנכ"לית ויקימדיה ישראל שעובדת בשיתוף פעולה עם קרן ויקימדיה העולמית, הן החליטו לשנות את זה. מתנדבות העמותה, נשות מקצוע מתחומי הבריאות, החינוך

כמה פעמים חיפשתם משהו בוויקיפדיה כי לא היה לכם נעים לשאול? האנציקלופדיה החינמית יכולה להיות מקור ידע מבורך – או מקל בגלגלים. מידע לא מעודכן, שגוי, ואפילו ניסוח משפיל, כל אלו נמצאו בערכים חשובים הנוגעים לנשים. עכשיו עמותת "נשים לגופן" מסתערת על ערכים כמו דימוי גוף, היריון, אורגזמה וטיפולים הורמונליים – משכתבת אותם ומעיפה החוצה משפטים פוגעניים ומטעים. ולא, לא תמיד הפעילים הוותיקים בוויקיפדיה מרוצים מההתערבות

לעולם". ערך נוסף שאמור לשרת קודם כל נשים והיה מנוסח בצורה מרתיעה הוא הערך של "טמפון". "בעבר היה כתוב: 'ספוג דחוס, עשוי כותנה שמוכנס לנלב של גוף האדם, לטראומה גופנית, פצע, או לאיבר במטרה לספוג נוזלים', ובהמשך ניתן הסבר על תפקידו של הטמפון בזמן מחזור הווסת. את הערך שינינו כך שיתחיל בתפקידו של הטמפון בראש ובראשונה עבור נשים", אומרת וינברג. "הוספנו גם מידע עבור נערות שנכנסות לערך: היה לנו חשוב לציין עבורן שהטמפון לא קורע את קרום הבתולין, טעות נפוצה שהיה לנו חשוב לתקן", מוסיפה תמיר, שערכה את הערך.

"נערה ששוקלת להשתמש בטמפונים ומחפשת בגוגל מידע, תפתח את הערך וזה מה שהיא תקרא. זה לגמרי משנה את כל התפיסה שלה והנכונות שלה להשתמש בטמפונים", אומרת וינברג. "אותו דבר מצאנו לגבי אמצעי מניעה, הפסקות היריון, ולגבי המון נושאים אחרים. מבחינתנו זה שינוי חברתי באמצע עות מילים, וזה שינוי כל כך משמעותי ועוצמתי".

ולא רק על נערות חשבו בעמותה. גם נשים בוגרות עלולות למצוא את עצמן בודדות אל מול גוף משתנה, ומרגישות מצוקה שאין להן עם מי לדבר עליה. ברגעים כאלה, האינטרנט הופך למושיע – או למקל בגלגלים. "אישה ששוקלת טיפול לגיל המעבר, אם הייתה קוראת מידע שהתבסס על מחקרים מלפני עשרים שנה, תחשוש להשתמש בטיפול הורמונלי. בעבר חשבו שמסוכן לקחת הורמונים, היום ידוע שאצל הרבה נשים זה לפעמים בדיוק הפוך. כשאת משנה את הערך, את משנה את החיים של מישהי", אומרת תמיר.

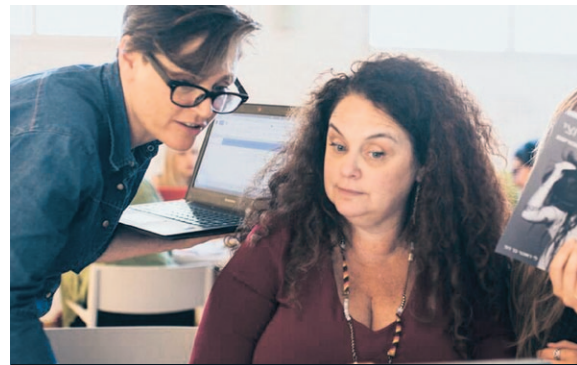
"גם אני לא ידעתי את זה", מתלהבת לסטר. "הייתה הנחה שהורמונים גורמים לסרטן, אבל מחקרים הוכיחו שזה לא נכון. זה מידע שעדיין לא הגיע לציבור וזה מאוד משמעותי".

וינברג: "מאות נשים בארץ מדי שנה מגיעות לאמצע החיים ומתחילות לחוות תופעות של גיל המעבר. פעמים רבות הן לא מקבלות מידע מתאים. בעבר זה נקרא בשם המעליב 'גיל הבלות'. מכיוון שלא ניתן למחוק לחלוטין את המילה מהערך, ציינו שהשתמשו בה בעבר והיום היא נחשבת פוגענית. בעבר היה כתוב שאחרי המנופאזה התופעות מסתיימות. זה לא נכון לכולן, לכן הוספנו את שלב הפוסט-מנופאזה, שזה נושא לערך בפני עצמו. אנחנו עובדות על הערך ונוסיף את נושא הטיפול ההורמונלי שנמצא יעיל בטיפול בתופעות הלואי".

תמיר: "אתמול אחת המשתתפות במפגש, שהיא אחת ראשית ברמב"ם, הוסיפה ערך שקשור לשימור פוריות בזמן סרטן. זה נושא אקוטי שלא הופיע בכלל – גם לא בוויקיפדיה באנ"גלית. אנחנו מרגישות שזה פרויקט רבי-עוצמה ומשמעותי".

"בערכים רבים משתקפת תפיסת עולם גברית". דנה וינברג (במרכז), מנכ"לית "נשים לגופן"

"אם נשנה את המילים, נוכל לשנות את המציאות". טל תמיר (מימין) במפגש של העמותה | צילומים: אור קפלן

טל תמיר: "אישה ששוקלת טיפול לגיל המעבר ומתבססת על מחקר בן עשרים שנה, תחשוש. בעבר חשבו שמסוכן לקחת הורמונים, היום ידוע שעבור הרבה נשים זה הפוך. כשאת משנה את הערך, את משנה את החיים של מישהי"

להמשיך את ההיריון.

בסופו של דבר, הוויקיפדיה העברית שבה נכתבו כבר כ-250 אלף ערכים ופעילים כאלף עורכים, היא זירה שבה אין עורך יחיד לאף נושא. לא פעם הנוסח מונע מאג'דה כזו או אחרת, או סתם לוקה בחסר בסימוכין ובידע. "ויקיפדיה נכתבת על ידי אנשים ונשים שרוצים לכתוב", אומרת מיכל לסטר, מנכ"לית ויקימדיה ישראל. "מישהו כתב את הערכים על אמצעי מניעה והפלות לפני שנים, ואם לא היינו משנים אותם, הם היו נשארים כמו בעבר. באמצעות החיבור לעמותות נשים לגופן, אנחנו מייצרים ידע עדכני".

מה עושים במקרים שבהם כותבי ויקיפדיה מתנגדים לשינויים שביקשו בעמותה?

"אחת ההצלחות הגדולות של שני הארגונים היא הגשר בין מה שחשוב לעמותה לאיך שהקהל רואה את הידע. הערך 'הפלות' לא שונה בדיוק כמו שדנה רצתה, אבל נוצר דיאלוג בינה לבין כותבים נוספים, ויחד נמצאה הדרך לייצר ערך עם מילים שאפשר לחיות איתן. יש לנו שאיפה לכתוב ערכים באופן ניטרלי".

"באופן כללי את לא יכולה לחשוב על משהו מבלי להשתמש במילים. המחשבה שלנו היא שאם נשנה את המילים, נוכל לשנות את המציאות", אומרת טל תמיר. "לערך 'יחסי מין' הוספנו 'יחסי מין עם חדירה ויחסי מין בלי חדירה'. הערך הקודם הגדיר יחסי מין כיחסיים עם חדירה בלבד. עכשיו, כשנערה קוראת את הערך, היא יכולה להבין שיש גם יחסי מין בלי חדירה".

"בערכים רבים משתקפת תפיסת עולם גברית", אומרת וינברג. "כך למשל במונח אורגומה מופיע הסבר ולאחריו 'אורגומה בנשים', כלומר אורגומה היא קודם כל של גברים, ורק אחר כך שלנו".

ביי לגיל הבלות

נשות העמותה עברו בסדרת מפגשים על הערכים הבעייתיים ועל אלו שפשוט לא היו קיימים, כשבעיני רוחן מופיעות הנ"עדות שיחפשו אותם. "אנחנו חושבות על נערה ששוקלת להשתמש באמצעי מניעה, למשל", אומרת וינברג, "אם מידע על התקן תוך-רחמי חדש לצעירות לא יופיע בוויקיפדיה, הנערה תתייחס אל ההתקן כחשדנות".

"ההתקן לצעירות משמש כיום קו הגנה ראשון לפי איגוד הגינקולוגים האמריקאי. בארץ התפיסה שונה, בגלל מיתוסים שגויים. יש מחשבה שגויה שזה עלול לגרום לבעיות בכניסה להיריון", אומרת תמיר. "היום, אחרי ששינינו את הערך, אם מישהי נכנסת לקרוא, המידע הנכון מופיע מעוגן במחקרים ובסימוכין. זה סוג של מהפכה, היכולת שלנו להנגיש ידע בצורה רחבה להמון אנשים. אנחנו מגיעות ככה להרבה יותר אנשים מאשר בעזרת חוברות מידע שאנחנו מחלקות במרפאות".

לסטר: "כשאנחנו כותבים שאיגוד רופאי הילדים האמריקאי ממליץ על התקן לצעירות, וטל יודעת להביא את הרפרנס וויקימדיה יודעת איך להכניס אותו – אנחנו מייצרים ידע טוב

והרפואה, החלו לשנות את פניה של ויקיפדיה, מתוך הבנה שנערה שמחפשת מידע על נושאים דיסקרטיים כמו היריון, מיניות, רפואה מגדרית, אמצעי מניעה או אפילו אורגומה – יקליקו קודם כל על הקישור לוויקיפדיה, שנתפסת כמקור מידע מהימן. ערכים שעוסקים בנושאים כמו הפסקת היריון, דימוי גוף, דגדגן, לידה שקטה וגיל המעבר הם ערכים שלא פשוט לכתוב עליהם, ועוד יותר קשה לשוחח עליהם, ומכאן חשיבותם. יש מאחוריהן יותר מ-30 ערכים, והיד עוד נטויה.

דוגמה לנוסח מעליב ומידע לא מדויק ניתן למצוא בערך "שר". עד לא מזמן היה כתוב שם: "השדיים הנשיים זהים במבנם ובתפקידם לבלוטות חלב (עטינים) המצויים בכל נקבות היונקים". רק שמלבר העובדה שכנראה אף אישה לא תשמח לשמוע שהשדיים שלה מוקבלים לעטינים, זה פשוט לא נכון. בעבודת המיום נערכו העטינים החוצה מהערך, וכעת הוא נראה כך: "שר הוא אחד ממוג איברים המצויים בגופם של בני אדם. בנשים, מכילים השדיים בלוטות חלב. השדיים הנשיים זהים במבנם ובתפקידם לבלוטות החלב המצויות בכל נקבות היונקים, אך שונים במראם ובמספרם".

לערך על דימוי גוף הוסיפה טל תמיר, מנהלת מרכז הידע והפעולה של העמותה, התייחסות להשפעה של הסגירה המערבית לרווח על אידיאל היופי הנשי, והוסיפה קישורים למחקרים רלוונטיים. "אני עובדת גם כמורה למגדר ואורחות בתיכון, וחשבת על הערך גם בעניינים של התלמידים, שכשאני אומרת להם 'דימוי גוף' הם צריכים להבין למה הכוונה, או הוספתי להגדרה בוויקיפדיה גם דוגמאות".

השבוע עורכן הערך "רפואה מגדרית", בין היתר בעזרת סטודנטית שנה שביעית לרפואה. "הערך נכתב ב-2014 ומאז לא תוקן. הרפואה המגדרית הייתה עסוקה עד לא מזמן רק בנשים, אבל ככל שהרפואה מתקדמת, מבינים שיש דברים שמשפיעים גם על גברים ולא מקבלים מספיק התייחסות", אומרת תמיר.

קרב מקלדות

אבל לא תמיד זה עובר חלק. כשהגיעה העמותה לערך שעוסק בהפלות, וביקשה לשנות את שמו ל"הפסקת היריון", היא נתקלה בהתנגדות. "במילה הפלה יש הרבה שיפוטיות. זה נושא שמישהי ביקשה לשנות עוד קודם, הייתה ועדה והוחלט להשאיר את השם 'הפלות'", אומרת וינברג. "כל מה שיכולתי לעשות זה להוסיף את המילים 'הפסקת היריון', כדי שמי שמחפש את המידע, תמצא את הערך. כשקראנו את הערך עצמו ראינו שכבר במילים הראשונות שמסבירות מהי הפלה, אין שום הגדרה שקשורה להחלטה של האישה. דובר על סיכון בריאותי לאם או לעובר, על היריון כתוצאה מאונס, ועל 'אי-מסוגלות של האם לגדל את התינוק'. מצאנו את ההגדרות בעייתיות, ושינינו אותן. בעיקר היה לנו חשוב לציין כסיבה ראשונה את הבחירה: כשנערה או אישה בוחרת שלא להמשיך את ההיריון. שינינו גם את המילה 'אם' ל'אישה'. ההגדרה שונתה, וכעת היא 'היריון לא רצוי, לרבות כתוצאה מאונס, כשהאישה בוחרת שלא

